
Valerije Vrčec
GMO između prisile i otpora
Pergamena, Zagreb, 2010., 179 str.

339

Genetski modificirani organizmi (GMO) u žarištu su svakidašnjice, kako one znanstvene i stručne tako i narodne, laičke. Drugim riječima, u centru su interesa onih koji ih proizvode i distribuiraju te onih koji ih konzumiraju ili se tome jasno opiru. Naime, organizmi podvrgnuti genetskom inženjeringu na raskrižju su između biotehnoške izvedivosti, etičke upitnosti, marketinške, industrijske i političke organizirane prisile i još neorganiziranog, ali snažnog otpora.

Upravo je položaj GM-organizama, prije svega poljoprivrednih usjeva, pitanje kojem je Valerije Vrčec, ugledni profesor organske kemije, posvetio ne samo ovu knjigu, već niz svojih radova koje je objavljivao i sustavno obogaćivao, između ostalog, u katoličkom tjedniku Glas Koncila.

GMO između prisile i otpora, zbirka je članaka i intervjuova objavljivanih u spomenutom tjedniku tijekom sedam godina u rubrici (Pri)govori znanosti. Da bi izbjegao prigovore zbog nedorečenosti i zastarjelosti ili, kako je sam rekao, da bi sebe, odnosno čitatelje, zaštitio od vremenske erozije, profesor Vrčec, tada objavljene članke, u ovoj knjizi, obogaćuje novim znanstvenim otkrićima i rezultatima, primjerima, naglascima, priložima (zakonskim odredbama, izjavama, saborskim zaključcima, bioetičkim apelima, koalicijskim sporazumima), te adekvatnom literaturom.

Autor se odmah u uvodu, a to će biti okosnica cijele knjige, obračunava s biotehnoškom industrijom, točnije njezinim subjektom, biolozima i genetičarima koji zbog profita multinacionalnih kompanija u čijoj su službi, zauzimajući autoritativan stav i zanemarujući etiku, tradiciju, povijest i kulturu, apsolutiziraju i dogmatiziraju rezultate do kojih su došli rekombiniranjem DNK. Tim je prvi otpor na koji nailazimo čitajući prve stranice knjige, zapravo opiranje monopolu, diktaturi i samouvjerenosti biotehnoških znanosti u korist demokracije znanosti i njene suradnje s drugim disciplinama poštujući sve aspekte ljudskog života. Trenutak kada se u prehrambenoj industriji više ulaže u marketing nego u istraživanje, u ambalažu

više nego u sadržaj, vrijeme je za opreznost. Autorov cilj je voditi se (nas) načelom opreznosti u ophođenju sa skladno postavljenim stolom i tanjurom na kojem ne prepoznajemo servirano.

Načelo opreznosti koje donosi autor, a koje je zapravo staro europsko načelo kada ima mjesta za sumnju, poziva na odgovornost, na širenje horizonata, uvažavanje drugih mišljenja i na samokritiku. Zaobilaženje toga spomenutoga načela jedan je od četiriju ključnih prigovora koji se provlače kroz članke i intervjue objavljene u knjizi. Ostali su fatalizam, ekonomska nepismenost i neuspjeh GM-patenata. Navodeći te prigovore, autor razbija šutnju medija i demitologizira sadržaj komercijalnih medija koji diviniziraju znanstvenike, maskiraju GM-proizvode te prešućuju negativne posljedice njihove uporabe.

Vrčec u prvom članku i prvom intervjuu s Draškom Šermanom iznosi na vidjelo najveću opasnost GM-usjeva, narušavanje biodiverziteta, a slijede ga kontaminacija okoliša, odnosno ekološka neravnoteža te poremećaji u hranidbenom lancu. U daljnjem tekstu upozorava na nemogućnost koegzistencije genetski modificiranih i tradicionalnih usjeva, upitnu korisnost te nepredvidive i štetne posljedice epidemije modificiranih gena za prirodu i za čovjeka.

Vrčec, zajedno s intervjuiranim, dobro poznatim znanstvenicima (Šermanom, Grgecom, Joštom, Shahom, Zdunićem, Knezovićom, Čovićem) otkriva promašaje u pokušaju distribucije GM- proizvoda na svjetsko tržište. Tim se potvrđuje da ono što je tehnički izvedivo, ne samo da nije a priori, etički, dopustivo, nego nam često nije ni potrebno. Ukoliko tržište ima pravo na plasiranje novih proizvoda (gdje je naglasak uvijek na "novom") potrošači imaju pravo znati što kupuju pa Vrčec potiče i na odgovornu kupovinu.

Da bi opravdao svoje sumnje i teorije, da bi otpor prema GMO dobio na težini i važnosti, autor potom donosi čitateljima niz primjera iz EU nabrajajući iskustva pojedinih zemalja (Austrija, Njemačka, Velika Britanija) u borbi protiv GMO (odnosno u borbi protiv američkih biotehnoloških industrija) da bi posebnu pozornost posvetio Hrvatskoj u odnosu na GMO koji bi joj mogao uvjetovati ulazak u EU. Hrvatska se udaljila od idilično usklađenoga bioetičkoga principa, gospodarskog programa i turističkoga slogana GMO-free zemlje jer na vodeća mjesta dolaze pro-GMO ljudi. Da bi zaštitio Hrvatsku, ako ne direktno od GMO proizvoda, autor je barem štiti od analfabetizma (moralnom,

bioetičkom, pravnom, zakonodavnom i industrijskom) kad su u pitanju GM-proizvodi. U ovom dijelu autor donosi ilustrirane plakate i letke, izjavu s Lošinjskih dana bioetike iz prošle godine (2009.) , apel bioetičara za odbacivanje zakona o GMO-u, zaključke Hrvatskog sabora o zaštiti naše zemlje od GMO, primjer Sisačko-moslavačke županije te, intervju s G. Grgecom s kojim raspravlja o Zakonu o GMO-u i M. Joštom s kojim se pita trebaju li uistinu Hrvatskoj GM-usjevi.

Hrvatska se ne nalazi pred alternativom "GMO ili glad", lažnom alternativom, geslom glasnogovornika proizvođača genetski modificiranih organizama, koja je mnoge zavela i navela da uvoze proizvode poput "zlatne riže", "zlatne ribice", ili kukuruza LY038, niti u takvim projektima vidi rješenje gladi u svijetu. Spomenuti proizvodi ne samo da ne rješavaju neke od gorućih pitanja, već stvaraju nove probleme, proizvodnju i uporabu agrokemijskih proizvoda, herbicida, poput glizofata kojem autor posvećuje posebnu pozornost jer ugrožava ekosustav i ljudsko zdravlje.

Pred sam kraj knjige, autor u intervju s A. Čovićem odgovara na pitanje kakvu znanost treba Hrvatska, koji su njeni prioriteti, koje pogrješke, a koje obveze u budućnosti. On podsjeća još jednom na nužnost pluridisciplinarnog pristupa (agro)genetičkom inženjeringu, urgentnost naobrazbe i odgoja društva za odnos prema znanosti s ciljem suradnje znanstvenika i javnosti što implicira korištenje znanja, iskustva, intuicije i osjećaja u razumijevanju svijeta i života te nadasve pravo na (točne) informacije o znanstvenim dostignućima, mogućnostima i eventualnim rizicima. Tamo gdje se prostor otvara zdravom razumu i nije rezerviran samo za stručnjake, nema zaključivanja, stoga ne čudi da autor umjesto zaključka podsjeća i poziva sve na suradnju, zajedničko istraživanje vođeno načelom opreznosti.

Knjigom *GMO između prisile i otpora* Valerije Vrček upoznaje nas s organiziranim sustavima (biotehnološkom industrijom odnosno multinacionalnim agrobiotehnološkim kompanijama) koji vrše prisilu namećući GM-proizvode te nas, s druge strane, upoznaje s ustrajnošću i dinamičnošću spontanog otpora u borbi protiv GM-hrane i sjemena. Sam autor pruža i podržava otpor kojega izražavaju manji broj znanstvenika i političara, (bio)etičari i velik dio javnosti koja sa svojim građanskim inicijativama, akcijama i protestima upućenima pro-GMO ljudima, politikama

i industrijama nastoji svoje nezadovoljstvo i otpor podignuti na međunarodnu razinu formirajući zakon koji, kako je rekao u intervjuu Grgec, “nije zakon za danas nego za sutra.” (71. str.) Da ne bi upali u zamku GMO promotora, koji pod izlikom pomaganja siromašnima a potpomognuti velikim financijskim injekcijama američke vlade, i da ne bismo pokleknuli pred njihovom znanstvenom i političkom prisilom, potrebna nam je prije svega edukacija da zaštitimo naš ekosistem, bioetički suverenitet, autohtone seoske proizvode, obiteljska gospodarstva pa čak i našu tradicionalnu-mediteransku kuhinju. Kao izvor svih potrebnih informacija i edukacijsko pomagalo može poslužiti upravo ova, ažurirana, Vrčekova knjiga. Ona je sigurno i svojevrsni doprinos anti-GMO institucijama, ljudima i projektima u Međunarodnoj godini biološke raznovrsnosti, kojoj je posvećena 2010. godina, jer na svoj način, između ostalog, želi zaštititi čak 900 poljoprivrednih vrsta koji u skladu s našim klimatskim uvjetima rastu na našoj hrvatskoj zemlji. Sve dok promicatelji i zagovornici GMO-a igraju na kartu osjećaja služeći se emocionalnim ucjenama i trikovima, šireći strah od bolesti, terorizma i gladi (stavljajući nas pred alternativu “glad ili GMO”), dotle mnogi ne ispituju rizik, sigurnost i nužnost genetski modificiranih usjeva koji rastu na svjetskim poljima i zauzimaju police u svjetskim trgovinama.

Dobro je zato što će ova Vrčekova knjiga naći mjesta na policama knjižara da osvježi pamćenje čitatelja rubrike (Pri) govori znanosti i da upozori sve zainteresirane na opasnost da naša zemlja, mala, ali prirodno jako bogata, danas-sutra, može postati laboratorij prehrambeno-bio-tehnoloških kompanija ukoliko to dopustimo.

Ukratko, knjiga ide u prilog našoj autohtonoj životnoj zajednici, našoj ekološkoj svijesti, moralnoj vertikali te kao edukacijsko pomagalo o GMO ide prije svega u korist budućim generacijama koje će žeti ono što mi posijemo.

Ana Jeličić